

ЕКОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ЯК МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ В ДОШКІЛЬНИКІВ ПЕРВИННИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНЕ ДОВКІЛЛЯ

THE ECOLOGICAL PARADIGM AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EDUCATORS TO FORM PRIMARY IDEAS ABOUT THE NATURAL ENVIRONMENT IN PRESCHOOLERS

В статті розглянуто екологічну парадигму як методологічне підґрунтя професійної підготовки майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля.

Окреслено ключові законодавчі акти на суспільні рішення, що сприяли визнанню екологічної парадигми як пріоритетної в подальшому розвитку природи та суспільства. Схарактеризовано роль освіти в досягненні цілей сталого розвитку. Виокремлено методологічне підґрунтя професійної підготовки майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля: наявність сприйняття та осмислення майбутнім вихователем доцільності екологічної поведінки; здобуття теоретичних знань, які відтворюються у вміннях і навичках по здійсненню збереження та охорони природного довкілля; прояв емоційно-ціннісного ставлення до природи; прагнення до безперервної самоосвіти; здійснення творчого пошуку в професійній діяльності; готовність до партнерської взаємодії з дітьми та їхніми батьками у вирішенні проблем збереження та відновлення природного довкілля. Доведено, що перед майбутнім фахівцем дошкільної освіти стоїть завдання оволодіння професійною екологічною компетентністю, що охоплює основні ідеї сталого розвитку та подолання екологічних криз. Обґрунтовано важливість формування в майбутніх вихователів свідомого ставлення до природного довкілля.

Новизна наукового дослідження полягає у визначенні сутності екологічної парадигми як методологічного підґрунтя професійної підготовки майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля. Надано актуальну інформацію, знання та поради майбутнім вихователями щодо сутності екологічної парадигми та важливості усвідомлення і застосування системи певних принципів та правил екологічно зорієнтованої підготовки підростаючого покоління.

Ключові слова: *природне довкілля, сталий розвиток, професійна підготовка майбутніх вихователів.*

Of the research has been to outline the components of the ecological paradigm that constitute the methodological basis for the professional training of future educators to form preschoolers' primary ideas about the natural environment.

The key legislative acts on social decisions that have contributed to the recognition of the ecological paradigm as a priority in the further development of nature and society have been outlined. The role of education in achieving the goals of sustainable development is characterised. The methodological basis for the professional training of future educators to form primary ideas about the natural environment in preschoolers is highlighted: the presence of perception and comprehension by the future educator of the expediency of environmental behaviour; acquisition of theoretical knowledge, which is reproduced in the skills and abilities to preserve and protect the natural environment; manifestation of emotional and value attitude to nature; desire for continuous self-education; creative search in professional activities; the readiness to partner with children and their parents in solving problems of preservation and restoration of the natural environment has been determined. It has been proved that the future specialist of preschool education has been given the task of mastering professional environmental competence, which covers the basic ideas of sustainable development and overcoming environmental crises. The importance of forming a conscious attitude to the natural environment in future educators has been substantiated.

The scientific importance of the research has been to define the essence of the ecological paradigm as a methodological basis for the professional training of future educators to form primary ideas about the natural environment in preschoolers. Providing up-to-date information, knowledge and advice to future educators on the essence of the ecological paradigm and the importance of understanding and applying a system of certain principles and rules for environmentally oriented training of the younger generation.

Key words: *natural environment, sustainable development, professional training of future educators.*

УДК 37.022:[378-027.561:373.2.011.3-051]:373.2.015.31:502/504 028.31(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.1.27>

Граб О.В.,
аспірантка кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

В умовах глобальних світових змін, інформаційного та технологічного прогресу суттєво збільшується навантаження на природне довкілля. Зменшення озонового шару, глобальне потепління, активний видобуток корисних копалин та інші негативні явища, пов'язані з підвищенням рівня якості життя населення світу призводять до погіршення екологічного стану планети. Як наслідок, постає питання збереження та відновлення природного довкілля задля стабільності та добробуту людства

в майбутньому. Адже від відновлення природних ресурсів залежать умови та якість життя кожного громадянина.

Реакцією світової спільноти на існуючі екологічні виклики стало створення концепції сталого розвитку, що є ядром екологічної парадигми сьогодення, а націленість провідних держав світу на формування екологічної компетентності громадян в контексті сталого розвитку окреслюється як завдання, що має високий рівень пріоритетності. Отже, вагомою передумовою збереження

природного довкілля визначається наявністю у всього людства свідомого світоглядного ставлення до природи та розуміння наслідків власних дій по відношенню до природи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування свідомого ставлення до природного довкілля є довгостроковим рішенням, що потребує не тільки політичних, фінансових та економічних змін, але й стосується стратегічних перетворень в системі освіти.

Науковці A. Boni, I. Gómez-Trigueros, A. Lopez-Fogues, D. Ortega-Sánchez, T. Owens, M. Walker та інші вважають, що заклади вищої освіти мають відігравати провідну роль в реалізації цілей сталого розвитку [6, 15, 27]. Вони мають можливість інтегрувати ідеї стабільного життя у викладання для того, щоб екологічно доцільна поведінка дітей та молоді стала невід'ємною частиною їх загальної освіти. Вихователь є провідною особою, який виформовує в дітей дошкільного віку свідоме ставлення до природного довкілля. Однак, питання здійснення професійної підготовки майбутніх вихователів в контексті екологічної парадигми залишається мало дослідженим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На основі аналізу наукових матеріалів з проблеми дослідження було встановлено, що у професійній діяльності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти екологічна складова підготовки передбачає формування в них знання сутності екологічної парадигми, усвідомлення системи певних принципів та правил, що складають методологічне підґрунтя їх професійної підготовки та сприяють більш швидкому та якісному переходу до сталого розвитку. Відзначимо, що концепція сталого розвитку була предметом вивчення багатьох науковців, проте її сутність, пов'язана з специфікою професійної підготовки майбутніх вихователів, на нашу думку, потребує більш детальнішого вивчення.

Мета статті. Мета цього дослідження полягає в окресленні складових екологічної парадигми, що становлять методологічне підґрунтя професійної підготовки майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля.

Виклад основного матеріалу. В наукових доробках С. Толочко, екологічна парадигма визначається як екологічно-відповідальне споживання громадян, що ґрунтується на методологічних та аксіологічних установках [1, с. 238]. Поштовхом до виникнення екологічної парадигми стала розробка низки стратегічних документів міжнародного рівня.

Законодавча та активістська діяльність на початку 70-х років призвела до визнання ролі освіти у вирішенні екологічних проблем. Так, у 1972 році в Стокгольмі відбулась Конференція Організації Об'єднаних Націй з проблем довкілля під час

якої розглядалось питання охорони й поліпшення довкілля для нинішніх та майбутніх поколінь. Означена конференція сприяла усвідомленню екологічної парадигми як пріоритетної. За результатами Стокгольмської конференції 1972 року екологічна парадигма визначалась як процес і результат набуття особою знань, умінь та навичок, що виявляються в розумінні нею природних цінностей, культурних і біологічних взаємозв'язків між людиною, природою та довкіллям. Екологічну парадигму було обрано в якості провідного засобу подолання світових екологічних криз [12].

Рішення про визнання пріоритетності екологічної освіти для суспільства було додатково підкреслено двома наступними зустрічами: Міжнародний семінар з екологічної освіти в Белграді в 1975 році та Національна конференція лідерів екологічної освіти у Вашингтоні в 1978 році. Результатом першої зустрічі стала відома Белградська хартія, що описує цілі екологічної освіти та положення [21]. Концептуалізація екологічної освіти відбулася в Тбілісі в 1977 році і була результатом першої у світі Міжурядової конференції з екологічної освіти. Під час означеної конференції було створено документ, відомий як Тбіліська декларація, і для багатьох вона залишається остаточним формулюванням того, що являє собою екологічна освіта і якою вона має бути [12]. У Тбіліській декларації також відзначено одностайну згоду з важливою роллю екологічної освіти у збереженні та поліпшенні довкілля, а також у здоровому та збалансованому розвитку світових спільнот».

В 1980 році Міжнародна спілка охорони довкілля опублікувала всесвітню природоохоронну стратегію, в якій вперше згадувався сталий розвиток як глобальний пріоритет [28]. В жовтні 1982 року Генеральна асамблея ООН визначила та погодила п'ять загальних принципів збереження природного довкілля, згідно з якими здійснювалась оцінка діяльності людей в природі, а саме:

1. Виявляти повагу до природи та не допускати порушення процесів природного довкілля.

2. Генетична життєздатність планети Земля має залишатись непорушною для всіх популяцій та форм життя. Непорушність життєздатності планети обумовлюється достатністю ресурсів для виживання всіх популяцій та форм життя і з цією метою здійснюється збереження необхідних середовищ існування.

3. Збереженню природного довкілля підлягають як суші, так і моря. Більш високі вимоги висуваються до охорони особливих унікальних територій, представників всіх різних типів екосистем та ареалів рідкісних або зникаючих видів.

4. Екосистемами та організмами, а також земельними, морськими та атмосферними ресурсами, що споживаються людиною, слід керувати з метою досягнення та підтримання оптимальної

стійкості та продуктивності, але не таким чином, щоб не ставити під загрозу цілісність інших екосистем або видів, з якими вони співіснують.

5. Природа має бути захищена від деградації, спричиненої війною або іншою ворожою діяльністю [29].

Перші спроби окреслити зміст словосполучення «сталий розвиток» з'явилися в 1987 році у звіті Всесвітньої комісії ООН з довкілля та розвитку, де було зазначено, що людство має можливість зробити розвиток сталим, тобто таким, що може забезпечити сьогодні задоволення не тільки власних потреб, але й потреб наступних поколінь у майбутньому. Спочатку дискусії навколо сталого розвитку обмежувалися необхідністю зменшення негативного впливу на довкілля. Проте з часом вони набули більш глобального розуміння та зосередились на трьох провідних цілях сталості розвитку, а саме: прояв поваги до природного довкілля, здійснення соціального прогресу та сприяння економічному зростанню [22].

Країнами-учасниками було запропоновано розуміти під поняттям «сталий розвиток» такий рівень розвитку, що задовольняє потреби сьогодення і не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби [22]. Означена дефініція вміщує в собі декілька ключових положень. Перше положення передбачає задоволення потреб найбідніших верств населення. Друге положення спрямовано на пошук шляхів економії, обмеження та раціонального застосування ресурсів довкілля. Отже, дефініція «сталий розвиток» стала більш окресленою та набула концептуального значення.

В 1987 році з метою пошуку шляхів подолання існуючих екологічних проблем та попередження більш серйозних руйнувань природного довкілля Генеральна Асамблея ООН скликала міжнародну групу екологічних експертів, політиків і державних службовців (WCED – так звана Комісія Брундтланда). Означена ініціатива також передбачала налагодження більш тісної співпраці між країнами з питань розвитку та використання ресурсів, а також створення процесів, в яких усі країни могли б вирішувати власні екологічні проблеми та проблеми світу в довгостроковій перспективі.

Під час конференції в Брундтланді, було проголошено, що створення концепції сталого розвитку стане стратегічним рішенням у сприянні подоланню екологічної кризи, що посилюється. Міжнародній групі експертів WCED було доручено запропонувати довгострокові рішення для забезпечення сталого розвитку та запровадили їх в 21 столітті.

Звіт Брундтланд вміщував розділи, що охоплювали різноманітні сфери сталого розвитку, а саме: роль міжнародної економіки, населення та людські ресурси, продовольчу безпеку,

діяльність екосистем, енергетики та промисловості, запропоновано правові принципи охорони природного довкілля. Саме в звіті Брундтланд вперше було подано визначення сталого розвитку як «розвитку, що відповідає потребам сьогодення без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби». Дефініція «потреби» розглядалась в контексті забезпечення базових потреб бідних верств населення світу та зосереджувала увагу на надмірному використанні природних ресурсів, що призводить до обмеження здатності природного довкілля в забезпеченні потреб людства в майбутньому [19].

Сталий розвиток як концепцію було вперше інституційовано на Саміті Землі 1992 року в Ріо-де-Жанейро. У цьому ж році Конференція ООН з довкілля та розвитку опублікувала Хартію Землі, де було здійснено викладення побудови справедливого, стійкого та миролюбного глобального суспільства в 21 сторіччі (план дій). Передумовами до реалізації Хартії Землі визначено набуття громадянами суспільної свідомості, необхідного рівня освіти та поліпшення комунікації [22].

«Порядок денний на 21 сторіччя» для сталого розвитку визначив інформацію, інтеграцію та участь ключовими будівельними цеглинами, що допоможуть країнам-учасникам досягти відповідного рівня екологічної сталості. Окрім того, на порядку денному 21 сторіччя наголошувалось, що широка участь громадськості у прийнятті рішень є фундаментальною передумовою для досягнення сталого розвитку [26]. До 2010 року запровадження концепції сталого розвитку передбачало формування в громадян неспецифічних для екології загальних навичок, наприклад, здатності критично мислити або вирішувати проблеми.

Програму дій з реалізації концепції сталого розвитку («Порядок денний 21») було схвалено очільниками більшості країн світу, а 57 сесія Генеральної Асамблеї ООН, що відбулась у 2002 році, оголосила десятиліття 2005-2015 рр. декадою освіти в інтересах сталого розвитку. Складений у Ріо-де-Жанейро протокол став величезним кроком вперед: вперше представники різних країн світу погодили порядок денний у сфері сталого розвитку [13].

Конкретизація ролі освіти в реалізації концепції сталого розвитку відбулась в 2005 році, коли Європейська економічна комісія ООН ухвалила Стратегію в інтересах «освіти для сталого розвитку» (education for sustainable development), сутність якої полягала в тому, щоб перейти від теоретичного набуття дітьми та молоддю екологічних знань, необхідних для існування в сучасному суспільстві, до здатності діяти й жити в умовах, що швидко змінюються, брати участь в плануванні соціального розвитку, вміти передбачати наслідки вжитих заходів, в тому числі й можливі наслідки

у сфері стійкості природних екосистем і соціальних структур. Європейською економічною комісією ООН було визначено, що провідна роль освіти в реалізації концепції сталого розвитку полягає в здійсненні поінформованості та підвищенні рівня компетентності здобувачів освіти у сфері охорони природного довкілля таким чином, щоб кожна діяльність, пов'язана з її функціонуванням, сприяла задоволенню потреб майбутніх поколінь.

На конференціях міжнародного рівня (Конференція Організації Об'єднаних Націй з довкілля та розвитку (ЮНСЕД) у Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 р.; Всесвітня зустріч на вищому рівні зі сталого розвитку (ВВСР) у Йоганнесбурзі, Південна Африка, 2002 р.; і Конференція ООН зі сталого розвитку («Ріо+20») знову в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 2012 р.) освіту було визнано провідним чинником сталого розвитку.

У 2012 році під час Конференції Організації Об'єднаних Націй зі сталого розвитку (Ріо+20) було наголошено на необхідності сприяння розвитку освіти в інтересах сталого розвитку та активніше включати проблематику сталого розвитку в навчальні програми. За результатами означеної конференції було створено рамкову програму сталого способу життя та освіти на 2012–2020 роки.

12 листопада 2014 року на Всесвітній конференції ЮНЕСКО з освіти в інтересах сталого розвитку в Аїті-Нагої, Японія, було оголошено про початок здійснення Глобальної програми дій в освіті для сталого розвитку (ОСР), затвердженої Генеральною конференцією ЮНЕСКО на її 37-й сесії (листопад 2013 року) і схваленої Генеральною Асамблеєю ООН в її резолюції 69/211. Створення глобальної програми дій передбачало здійснення діяльності на всіх рівнях освіти, розширення її масштабів з метою прискорення прогресу на шляху до сталого розвитку. Глобальна програма дій зосереджувалась на п'яти пріоритетних галузях діяльності, що розглядалися як ключові важелі досягнення прогресу в освіті для сталого розвитку. В Аїті-Нагойській декларації з ОСР, що була погоджена представниками країн-учасниць визначалось життєво важливе значення освіти як засобу здійснення сталого розвитку [3].

Залучення «освіти в інтересах сталого розвитку» передбачало досягнення таких стратегічних цілей: навчання здобувачів освіти ставити запитання, критично та системно мислити; вміти визначати екологічну проблему та досягати її вирішення із прогнозуванням наслідків щодо здійснення рішень в майбутньому; вміти застосовувати знання в різноманітних життєвих ситуаціях та відповідально ставитись до власних дій в природному довкіллі; демонструвати впевненість та самостійність в прийнятті рішень; вміти комунікувати та працювати разом (виявляти відповідальність та повагу до інших, співпрацювати, брати участь

в демократичних процесах з прийняття рішень тощо).

Активне запровадження концепції сталого розвитку було розпочато в 2015 році, коли Організація Об'єднаних Націй (ООН) погодила «Порядок денний сталого розвитку до 2030 року», в якому наголошувалось на реалізації плану дій для людей, планети та процвітання «Зелений курс» (European Green Deal) [18]. Окреслений ООН «Порядок денний сталого розвитку до 2030 року» передбачав накладання зобов'язань на всіх держав-учасниць координувати діяльність в галузі розвитку та спрямовувати зусилля на досягнення процвітання паралельно із захистом нашої планети. Погоджений план дій визнавався всіма членами як такий що є універсальним та неподільним.

З 2015 року концепція Сталого розвитку стала базовою передумовою поліпшення тривалості та якості життя людей у всьому світі. Її змістове наповнення передбачало розв'язання низки стратегічних завдань задля підтримки екологічних систем планети на різних рівнях.

Варто зазначити, що впродовж свого становлення, концепція сталого розвитку піддавалася критиці. Так, науковці Williams, Colin & Millington, Andrew в якості недоліка визначали відсутність суттєвого прогресу з початку існування концепції [27]. А Джеймс Браун (J. Brown) висловлював критичні зауваження щодо реалізації концепції сталого розвитку через її недосконалість, спираючись на факт, що розвиток є нестійким за своєю суттю [7].

Наразі провідною лінією концепції визначено досягнення такого стану суспільства, за якого умови життя та ресурси застосовуються для подальшого задоволення потреб людей без завдання шкоди цілісності та стабільності екосистеми природи. Концепція сталого розвитку ґрунтується на припущенні, що суспільству необхідно керувати трьома типами капіталу (економічним, соціальним і природним), які можуть бути незворотними й надмірне споживання яких може бути незворотним. Концепція сталого розвитку залишається провідною темою дискусій в контексті подальшого соціально-економічного розвитку країн Європейського Союзу. Прагнення до інтеграції природи, технологій та суспільства спонукало до розробки країнами Європейського союзу концепції освіти для сталого розвитку (ESD – education for sustainable development).

Успішне запровадження міжнародною спільнотою нового бачення сутності сталого розвитку (Порядок денний сталого розвитку до 2030 року) передбачаю переорієнтування соціально-економічного розвитку на 17 провідних цілей, які є інтегрованими та неподільними для досягнення мети сталого розвитку на глобальному рівні [18].

В окреслених глобальних, всеосяжних й спрямованих на перетворення цілях знайшли

відображення найважливіші завдання, що виникли перед людством у сфері сталого розвитку. Сенс досягнення цілей сталого розвитку полягає в тому, щоб забезпечити кожній людині можливість мирного, процвітаючого і справедливого життя на землі сьогодні і в майбутньому. Цілі охоплюють глобальні проблеми, розв'язання яких має життєво важливе значення для виживання людства [24].

В окреслених цілях було враховано можливості природи та встановлено критичні пороги використання природних ресурсів. Окреслення цілей сталого розвитку передбачає розв'язання низки соціальних проблем, зокрема у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та зайнятості. Одночасно вони покликані сприяти розв'язанню проблем, пов'язаних зі зміною клімату та захистом довкілля. Досягнення 17 цілей також передбачає усунення провідних системних бар'єрів на шляху сталого розвитку, таких як нерівність, нестійкі моделі споживання, слабкий інституційний потенціал і погіршення стану довкілля. Окреслені цілі (разом із 169 завданнями та 232 пов'язаними з ними показниками) визначають результативність досягнення сталого розвитку [20]. Наразі існує низка наукових праць Е. Barbier [4], J. Burgess [4], С. Allen, G. Metternicht, Т. Wiedmann [2], в яких наголошується що досягнення цілей сталого розвитку буде можливим лише за умови застосування системного та інтегрального підходів, які гармонійно взаємодоповнюють один одного. Отже, освіта для сталого розвитку (ОСР), закріплена в цілях сталого розвитку як засіб для досягнення всіх 17 окреслених цілей. Вона слугує підґрунтям для необхідних перетворень, шляхом забезпечення кожного громадянина знаннями, навичками, цінностями та ставленням, щоб стати агентами змін для сталого розвитку.

Генеральна Асамблея ООН визначила роль освіти в інтересах сталого розвитку як невід'ємного компонента мети у сфері сталого розвитку, що стосується якісної освіти, й одного з ключових чинників, що сприятиме досягненню всіх інших цілей у сфері сталого розвитку [9]. В резолюції 72/222 (2017 р.) Генеральної Асамблеї ООН «Освіта для сталого розвитку» відзначено освіту як один із ключових чинників, що сприяє досягненню всіх інших цілей у сфері сталого розвитку, що віднайшло додаткове підкріплення в резолюції 74/233 (2019 року) у заклику до країн активізувати зусилля з реалізації освіти для сталого розвитку.

На порядку денному в галузі сталого розвитку на період 2030 року Генеральна Асамблея ООН радила урядам країн ЄС активізувати зусилля щодо системної інтеграції сталого розвитку в сферу освіти та інші відповідні сектори щодо її подальшої інституціоналізації, зокрема шляхом надання фінансової підтримки, включення питань освіти в контексті сталого розвитку до відповідних стратегій та нарощування потенціалу представниками директивних органів, керівниками установ та викладачів, шляхом активізації дослідницької та інноваційної діяльності та контролю й оцінки у сфері освіти в інтересах сталого розвитку для сприяння більш масштабного тиражування передових практичних методів [10]. Наприклад, шляхом здійснення роботи дослідницьких клубів зі сталого розвитку або шляхом встановлення партнерських відносин з місцевим бізнесом та промисловістю безпосередньо на місцевому та регіональному рівнях [17].

Згідно зі звітом ООН, провідною фундаментальною умовою ефективного функціонування освіти в цьому контексті є інтеграція «принципів, цінностей і практик сталого розвитку в усі аспекти освіти і навчання» [23]. Також йдеться про забезпечення



Рис. 1. Цілі сталого розвитку (Sustainable Development Goals (SDGs) [24]

успіху педагогів в професійній діяльності шляхом формування навичок, мотивації, цінностей, що дозволять їм зробити внесок у добробут світової спільноти [14]. Вважаємо, що методологічне підґрунтя професійної підготовки майбутніх вихователів до формування в дошкільників первинних уявлень про природне довкілля становлять такі складові екологічної парадигми, а саме: наявність сприйняття та осмислення майбутнім вихователем доцільності екологічної поведінки; здобуття теоретичних знань, які відтворюються у вміннях і навичках по здійсненню збереження та охорони природного довкілля; прояв емоційно-ціннісного ставлення до природи; прагнення до безперервної самоосвіти; здійснення творчого пошуку в професійній діяльності; готовність до партнерської взаємодії з дітьми та їхніми батьками у вирішенні проблем природного довкілля.

Наразі освіта для сталого розвитку знаходить відображення в освітній політиці країн Європейського Союзу, процесах підготовки майбутніх педагогів, оновленні освітніх програм. Однак часто-густо роль освіти в сталому розвитку інтерпретується у вузькому ключі актуальних питань, а не в контексті цілісного підходу до змісту освітніх програм, педагогічних методів і результатів навчання для забезпечення фундаментальної зміни поведінки всіх громадян в бік сталого розвитку [11, с. 26].

Задля збільшення внеску освіти в побудову більш справедливого та стійкого світу, а також досягнення окреслених сімнадцяти цілей, Організацією об'єднаних націй з питань, освіти, науки та культури було ухвалено дорожню карту «Освіта в інтересах сталого розвитку: на шляху до досягнення цілей сталого розвитку на період до 2030 року» [8].

Означена дорожня карта містить заходи з п'яти пріоритетних сфер діяльності, посилює увагу на ключовій ролі освіти в успішному досягненні цілей сталого розвитку, а також значенні особистісних й суспільних перетворень, необхідних для розв'язання нагальних проблем природного довкілля. Передбачено, що дорожня карта сприятиме інтеграції принципів та цілей сталого розвитку в діяльність у галузі освіти на всіх рівнях, а також забезпечуватиме інтеграцію аспектів освіти та навчання в усі види діяльності, що сприяють сталому розвитку та досягненню його цілей. Вона також передбачає підвищення професійного рівня педагогічних працівників як передумову щодо поліпшення якості освіти для сталого розвитку. Увагу акцентовано на розширенні можливостей педагогів в набутті знань, навичок, ціннісних орієнтирів та поведінкових установок [8].

З часу прийняття Організацією Об'єднаних Націй декларації про освіту для сталого розвитку

(declaration on education for sustainable development (ESD)), країни та університети в усьому світі прагнуть підвищити свідомість, знання, ставлення та поведінку здобувачів освіти щодо сталого розвитку [25]. В Декларації зазначено, що освіта для сталого розвитку має ґрунтуватися на повазі здобувачів освіти до природного довкілля, а також до прав людини, демократії, верховенства права, дискримінації, рівності та гендерної рівності. Крім того, вона має сприяти міжкультурному взаєморозумінню, культурному розмаїттю, культурі миру і не насильству та концепції відповідального й активного глобального громадянства [25, с. 2]. Отже, декларація в освіті для сталого розвитку спрямована на формування в дітей, молоді та суспільства в цілому зрілого відповідального ставлення до природних ресурсів, а також просування серед громадськості ідей сталого розвитку.

Стратегії та ініціативи різних рівнів щодо сталої освіти переважно ґрунтуються на взаємодії соціальних, екологічних та управлінських факторів. Адже природне довкілля, потреби людей та їх діяльність не можуть існувати окремо. Тому реалізація означеної Декларації також передбачає посилення співпраці між закладами вищої освіти, науково-дослідними організаціями та бізнесом, з метою створення умов для обміну досвідом. Вища освіта, безсумнівно, робить вагомий внесок у прискорення необхідних змін завдяки навчанню, здійсненню прикладних досліджень та налагодженню співпраці з промисловістю й студентськими організаціями.

Наразі стратегія «освіта для сталого розвитку» продовжує реалізовуватись як всеосяжна програма, що дає змогу вирішувати питання індивідуалізації освіти, а також пов'язані між собою екологічні, соціальні та економічні проблеми.

Висновки. За весь період свого існування екологічна парадигма поступово набувала трансформаційних змін. Усвідомлення педагогами важливості руху до сталого розвитку та набуття в професійній діяльності необхідних знань та навичок, може сприяти більш швидкому та якісному переходу до сталого розвитку. Екологічна складова підготовки майбутніх вихователів передбачає формування в них поглядів на себе як частки екосистеми планети. Знання майбутніми вихователями сутності екологічної парадигми, усвідомлення системи певних принципів та правил, що складають методологічне підґрунтя їх професійної екологічно зорієнтованої підготовки є важливим кроком у здійсненні раціонального та свідомого споживання дошкільниками природних ресурсів та закладання основ свідомої громадської думки. Вважаємо, що кризь призму такого бачення і має відбуватись формування в дітей дошкільного віку уявлень про природне довкілля.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Толочко С. Екологічна парадигма в поліпарадигмальному освітньому просторі. *Грааль науки*. 2021. № 7. С. 233–239. DOI: 10.36074/грааль науки.27.08.2021.043
2. Allen C., Metternicht, G., Wiedmann T. Prioritizing SDG targets: Assessing baselines, gaps and interlinkages. *Sustain. Sci.* 2019. No. 14. 421–438.
3. Aichi-Nagoya Declaration on Education for Sustainable Development. UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development, 10–12 November 2014. Aichi-Nagoya, Japan: draft programme 2014. 18 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000230613>
4. Barbier E. B., Burgess J. C. The sustainable development goals and the systems approach to sustainability. *Economics*. 2017. No. 11. 1–23.
5. Bonn Declaration. UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development, Bonn, Germany. 2009. 123 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000185056>
6. Boni A., Lopez-Fogues A., Walker M. Higher education and the post-2015 agenda: A contribution from the human development approach. *J. Glob. Ethics* 2016. 12. 17–28.
7. Brown James H. The Oxymoron of Sustainable Development. The Age of Sustainable Development Sachs Jeffrey D. *University of Columbia Press*. 2015. P. 1027–1029 <https://academic.oup.com/bioscience/article/65/10/1027/1996049>
8. Education for sustainable development: a roadmap. Published in 2020 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 7, place de Fontenoy. 75352 Paris 07 SP. France. UNESCO 2020. P. 74.
9. Education for Sustainable Development in the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly 20 December 2017. 72/222 <https://undocs.org/ru/A/RES/72/222>
10. Education for sustainable development in the overall context of the context of the 2030 Agenda for Sustainable Development for the period up to 2030. Resolution adopted by the General Assembly 19 December 2019. No 74/223. <https://undocs.org/ru/A/RES/74/223>
11. Educational content up close: Examining learning dimensions of ESD and GCE (UNESCO, 2020). 65 p.
12. Eneji C., Akpo D., Edung E. Historical Groundwork of Environmental Education (Fundamentals and Foundation of Environmental Education). *Int. J. Contin. Educ. Dev. Stud.* 2017. No 3. 110–123
13. Environment and sustainable development: implementation of Agenda 21 and the Programme for the Further Implementation of Agenda 21: report of the 2nd Committee: General Assembly, 57th session. 2002. <https://digitallibrary.un.org/record/481736?ln=en>
14. Odell V., Molthan-Hill P., Martin S., Sterling S. Transformative education to address all sustainable development goals. In *Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals*. Leal Filho W., Ed.; Springer Nature Switzerland AG 2019; Springer: Cham, Switzerland, 2020. P. 905–916.
15. Ortega-Sánchez D., Gómez-Trigueros I. M. Massive Open Online Courses in the Initial Training of Social Science Teachers: Experiences, Methodological Conceptions, and Technological Use for Sustainable Development. *Sustainability* 2019. No 11. 578 p.
16. Owens T. L. Higher education in the sustainable development goals framework. *Eur. J. Educ.* 2017. No 52. P. 414–420.
17. Pacher C., Valakas G., Adam K. Raw materials curricula and sustainable development: Assessment of curricula towards the achievement of Sustainable Development Goals. *GAIA Ecol. Perspect. Sci. Soc.* 2020. No 29. 269–271.
18. Purvis B., Mao Y., Robinson D. Three pillars of sustainability: in search of conceptual origins. *Sustainability Science*. 2018. ISSN 1862-4065 <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>
19. Report of the World Commission on Environment and Development: «Our Common Future». Available online: http://www.channelingreality.com/Documents/Brundtland_Searchable.pdf
20. Sachs J. D. From millennium development goals to sustainable development goals. *Lancet* 2012. No 379. 2206–2211.
21. The Belgrade Charter, Adopted by the UNESCO-UNEP International Environmental Workshop, October 13–22. 1975. Available online: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000017772>
22. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development 2015. Available online: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E
23. UNESCO. Draft International Implementation Scheme for the United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005–2014). Available online: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000139023>
24. UNESCO Education for Sustainable Development Goals Learning Objectives. 2018. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>
25. UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development. Learn for our planet/ Act for sustainability. <https://en.unesco.org/sites/default/files/esdfor2030-berlin-declaration-en.pdf>
26. United Nations Sustainable Development. United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992 Agenda 21 https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf?_gl=1*sht99z*_ga*MTgyMTQ0MTM5NC4xNjgzNzIxOTI5*_ga_TK9BQL5X7Z*MTY4NTQxOTQ5NC4xMS4xLjE2ODU0MjE5NTEuMC4wLjA
27. Williams C., Millington A. The diverse and contested meanings of sustainable. *The Geographical Journal*. 2004. No 170. P. 99–104. 10.1111/j.0016-7398.2004.00111.x. https://www.researchgate.net/publication/227689651_The_diverse_and_contested_meanings_of_sustainable
28. World conservation strategy living Resource Conservation for Sustainable Development <http://www.a21italy.it/medias/31C2D26FD81B0D40.pdf>
29. World Charter for Nature. Official Records of the General Assembly. Thirty-seventh Session Plenary Meetings, 49 th meeting, paras 2-7 <https://digitallibrary.un.org/record/39295#record-files-collapse-header>